

Jáchym Škoda: Vývoj životní úrovně obyvatel Československa v 50. – 80. letech 20. století a její komparace s dnešním stavem. FHS UK, Praha 2010, 54 s.

Komparace ekonomických ukazatelů příjmů a koupěschopnosti obyvatelstva i jeho celkové životní úrovně v období vlády komunistického režimu (resp. v jeho různých etapách) a po jeho pádu patří mezi základní témata hodnocení polistopadové transformace, zaujala proto řadu akademiků a běžně se objevuje také v denním tisku a dalších médiích. Autor předložené bakalářské práce se ve 12ti chronologicky uspořádaných kapitolách, z nichž některé jsou doplněny tabulkami, pokusil o vlastní popis (vývoje) ekonomických ukazatelů životní úrovně a následně o jejich určité zhodnocení. Vyšel přitom jednak z dostupné sekundární literatury (z níž však naneštěstí použil jen malou část, jak sám uvádí na s. 50) a zadruhé z přejatých dat z příslušných statistických ročenek.

„Přidanou hodnotou“ předložené bakalářské práce je tak pouze „poskládání“ vybraných informací z uvedených zdrojů do více či méně koherentního celku, který ovšem trpí zásadními neznalostmi autora v oblasti ekonomie, příp. i (ekonomické) sociologie, kvůli nimž jsou mnohé prezentované informace přinejmenším silně zkreslené. To je patrně částečně způsobeno také „velikostí sousta“, do kterého se autor pustil (což si sám na konci práce uvědomil, viz s. 51): postižení čtyřiceti let vývoje socialistického hospodářství a jeho socioekonomických externalit, nehledě na srovnání se současnou situací, by vyžadovalo mnohem více stran, datových zdrojů i hlubších analýz.

Stěžejní je už otázka použitých dat, jejichž výpovědní hodnota je různorodá a obtížně srovnatelná. Základní nedostatek spatřuji v tom, že v celé práci se pracuje s kategorií mezd, nikoli příjmů, navíc pouze na úrovni jedinců, nikoli domácností. Ke smysluplné komparaci by přitom bylo třeba použít nejen základní makroekonomická data, ale především mikrocensy a další šetření; tato data by také bylo třeba ekonomicky analyzovat – srovnání „průměrné kupní síly“, které provedl autor (s. 46), je spíše výsměchem jakékoli sociálněvědní práci.

Tyto a další nedostatky svědčí o naprosto nezvládnutém teoretickém a metodologickém zázemí práce; (sociálně-)ekonomickou historii nelze dělat tak, že se za sebe poskládá několik tabulek. Tvrdí-li přitom autor, že „kapitalismus“ a „socialismus“ jsou dva ekonomické systémy, zřejmě vnitřně jednotné (s. 50), nechtěně tím přebírá teoretické zázemí marxistické politické ekonomie. Nesmyslné je dále kupř. tvrzení o tom, že pokles cen průmyslového zboží ve druhé polovině padesátých let „pomáhal rolnickému obyvatelstvu“ (s. 16), či pozastavení se nad skutečností, že 65 % obyvatel pobírá nižší než průměrnou mzdu (s. 43). Tyto drobnosti přitom ukazují naprosté nezvládnutí ekonomické teorie, nejen v rovině akademických debat ale čistě „praktické ekonomiky“. O nějakých „vyšších sférách“ (sociálně-)ekonomického myšlení v předložené bakalářské práci nelze vůbec hovořit, protože je tam nelze nalézt.

Četné problémy se objevují také v nesprávných, nedostatečných či zcela absentujících informacích (ekonomicko- a sociálně-)historické povahy; uvedu jen některé příklady:

- Při výkladu o kolektivizaci (s. 8) autor zcela pomíjí různé typy JZD a jejich přechody, stejně jako prakticky neexistující sociální zabezpečení rolníků v padesátých letech (včetně těch, již vstoupili do JZD). Tato otázka byla řešena až v následující dekádě, zcela záměrně, neboť absence sociálního zabezpečení rolníku spolu s dalšími faktory usnadňovala přechod pracovních sil do průmyslu. Směšné je tvrzení o diskriminaci rolníků mimo JZD prostřednictvím toho, že nedostávali přidělové lístky: mnohem víc je diskriminovaly povinné odvody vedoucí k nucenému výmlatu či správě, nucené výměny půdy a samozřejmě perzekuce tzv. kulaků – jichž samozřejmě, v tom má autor pravdu, ubývalo.

- Chybí diskuse vývoje sociálního zabezpečení (s. 10), ačkoli jde o podstatné téma a současně je v práci citována studie L. Kalinové, z velké části věnovaná právě této otázce.
- V jakém ohledu měla zkratka NSR (místo SRN) vyjadřovat skutečnost, že „západní Německo si nemůže činit nárok na to, aby se považovalo za Německo“ (s. 17)?
- Tvzení, že „někteří představitelé [pražského jara] byli přinuceni k emigraci“ je nesprávně vztaženo k počátkům normalizace (s. 28); tehdy se emigrovalo dobrovolně, vč. některých reformních komunistů (Šik).
- Autor nepochybně správně uvádí, že v sedmdesátých letech „kvůli nespravedlivému systému odměňování práce začala klesat pracovní morálka“ (s. 30), není to však „celá pravda“, na poklesu pracovní morálky se evidentně podílely také další sociálně-ekonomické faktory. Škoda, že na ně autor zapomněl, ačkoli v diskusi o dřívějším období reform uznal jejich význam pro zvýšení produktivity práce (s. 25).
- Do výkladu o životní úrovni během sedmdesátých let je nesmyslně vložen odstavec týkající se restrikcí humanitního vysokoškolského vzdělání, obsahující navíc dost povrchní a problematické informace (s. 30).
- Ačkoli autor diskutuje vývoj životní úrovně v sedmdesátých letech (s. 30-31), chybí zdůraznění, že přes všechny výkyvy docházelo k jejímu celkovému růstu; ten se zastavil až v následující dekádě, což podle Možného i dalších autorů spoluzapříčinilo pád komunistického režimu.
- Miloš Zeman v Prognostickém ústavu ČSAV nikdy nepracoval (s. 33).
- V současnosti bych asi nehovořil o „výrazném poklesu cen bytů“ (s. 48).
- Atd. Atd.

Řada z těchto nedostatků přitom mohla být přinejmenším zmírněna, ne-li odstraněna použitím adekvátní sekundární literatury. Pro poznání ekonomického vývoje není totiž asi nejvhodnější užívat skripta teologické (!) fakulty (např. na s. 8), naopak z důležitějších pramenů a literatury zcela postrádám Šikovy články i jeho paměti (k ekonomické reformě šedesátých let), Možného analýzu sociálních důvodů listopadového převratu *Proč tak snadno*, nebo alespoň studie M. Myanta a J. Večerníka (k polistopadové transformaci). V práci také chybí jakákoli diskuse a zhodnocení použitých pramenů a literatury (snad kromě tvrzení, že „se fakta v jednotlivých studiích 100% shodovala“ na s. 50), seznam použitých zdrojů není členěn na primární a sekundární literaturu, ani abecedně uspořádán.

Po formální stránce lze práci vytknout obrovské množství pravopisných chyb a překlepů, vyskytujících se doslova na každé straně.

* * *

Bakalářská práce J. Škody je zpracována nedbale a především aniž by autor byl jakkoli zasažen „řemeslem“ oboru, o jehož předmětu pojednává. Práce je proto logicky kompilační, shromažďuje určité množství dat a informací vybraných tu lépe, tu hůře, které jsou analyzovány zcela povrchně, pokud vůbec. S jejich interpretací si autor zákonitě nevěděl rady. Ocenit lze snad jen odvalu, s níž se pustil do svého tématu, a pílí při zpracování (relativně) značného množství zdrojů. Z těchto důvodů práci **doporučuji k obhajobě** a hodnotím jako **dobrou**.

V Praze dne 2. srpna 2010

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.